

Key words: liability insurance, structure of insurance risk, medical error, civil liability of a doctor, justified risk.

Сіщук Л.В.

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМИ РІШЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ УЧАСНИКІВ ТОВ

УДК 347.724

Постановка проблеми. Загальні збори учасників товариства з обмеженою відповідальністю вирішують усі стратегічні питання, пов'язані зі створенням, функціонуванням та припиненням товариства з обмеженою відповідальністю (надалі – ТОВ), формуванням складу та компетенції органів управління товариства, затвердженням локальних корпоративних актів товариства, визначенням стратегічних напрямків діяльності товариства, затвердженням фінансової звітності про діяльність товариства тощо.

Порядок скликання та проведення загальних зборів учасників регламентується Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» і статутом товариства. Загальні правила і принципи функціонування загальних зборів учасників закріплені з метою забезпечити здійснення учасниками товариства права на участь у загальних зборах учасників, уникнення зловживань правами зі сторони інших учасників товариства та посадових осіб органів управління товариством. Втім у правозастосовній практиці неодноразово трапляються порушення або невизнання корпоративних прав учасників, що пов'язано з порядком скликання та / або проведенням загальних зборів учасників, у зв'язку з чим у таких осіб виникає право на захист їх суб'єктивного корпоративного права шляхом визнання рішення загальних зборів учасників недійсними [4, с. 149].

У законодавстві відсутні норми, спрямовані на врегулювання даного питання. Разом із тим у судовій практиці є напрацьовані підходи до визначення поняття та підстав визнання рішень загальних зборів учасників недійсними, а також сформульовані узагальнення судової практики, у яких випадках такий спосіб захисту є належним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-практичні аспекти визнання рішень загальних зборів недійсними можна розглянути у працях та коментарях В. В. Васильєвої, І.М.Галіяна, В. І. Крата, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. Б. Сабодаша та інших вчених.

Метою статті є на основі аналізу правових позицій судової практики розкрити підстави визнання рішень загальних зборів учасників ТОВ недійсними та визначити належність застосування вказаного способу захисту корпоративних прав учасників ТОВ у конкретних випадках.

Виклад основного матеріалу. Вивчення судової практики розгляду справ про визнання недійсними рішень загальних зборів учасників підприємницьких товариств засвідчило, що судді Касаційного господарського суду при Верховному Суді України (надалі – КГС ВС) дотримуються єдиного розуміння правової природи таких рішень як актів ненормативного характеру.

У контексті практики розгляду господарськими судами справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів в правових узагальненнях КГС ВС відображено, що рішення загальних зборів учасників господарського товариства є актом органу управління юридичної особи, а не одностороннім правочинном, оскільки приймається загальними зборами учасників, які не є ні суб'єктом права, ні органом, який здійснює представництво товариства. Не є рішення загальних зборів учасників господарського товариства і договором, тому що приймається не за домовленістю всіх учасників товариства, а більшістю їх голосів (постанова КГС ВС від 12.04.2018 № 922/2688/17) [8].

Окрім того, до цих рішень не можуть застосовуватися положення ст. 203 та ст. 215 ЦК України, які визначають підстави недійсності правочину, і, відповідно, правові наслідки недійсності правочину за ст. 216 ЦК України. Зазначені рішення є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), тобто офіційними письмовими документами, що породжують певні правові наслідки, які спрямовані на регулювання господарських відносин і мають обов'язковий характер для суб'єктів цих відносин [6, с. 35].

Отже, незважаючи на відсутність нормативного регулювання сутності рішення загальних зборів учасників ТОВ, як і будь-якого іншого підприємницького товариства, таке рішення не визнається ні одностороннім правочином, ні договором, у зв'язку з чим до нього неможливо застосувати ні підстави визнання правочинів недійсними, ні правові наслідки недійсності правочинів.

Втім судова влада дійшла однастайних висновків про те, що рішення загальних зборів учасників є актами ненормативного характеру (індивідуальними актами), що породжують правові наслідки для суб'єктів корпоративних відносин. У зв'язку з цим в судовій практиці окреслено умови визнання недійсними рішення загальних зборів учасників, а саме необхідність встановлення факту порушення корпоративних прав та визначення підстав недійсності рішення загальних зборів учасників, які умовно поділяються на загальні та безумовні.

У зв'язку з цим загальними підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників юридичної особи виділяють: невідповідність рішень загальних зборів нормам законодавства; порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів; позбавлення учасника (акціонера, члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах [6, с. 36].

Невідповідність рішень загальних зборів нормам законодавства, як підстава недійсності рішень загальних зборів учасників, може полягати у встановленні факту порушення норми закону рішенням загальних зборів учасників при вирішенні питань щодо функціонування товариства (наприклад, при вирішенні питання про схвалення значного правочину, про виплату дивідендів, про обрання органів управління тощо) або ж щодо фактичного не проведення загальних зборів учасників, або ж не дотримання процедури проведення зборів, що порушує вимоги діючого законодавства при прийнятті оспорюваних рішень, що, для прикладу, відображено у постанові КГС ВС від 27. 02. 2018 р. у справі № 918/92/17 [10].

Щодо підстави порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів

учасників, то звернення до суду з позовом про визнання рішень загальних зборів учасників недійсними з наведеної підстави може бути аргументовано невиконанням або неналежним виконанням товариством обов'язку щодо належного повідомлення учасника (учасників) товариства про загальні збори учасників (йде мова про порушення строку повідомлення, подання у повідомленні недостовірної інформації про час, дату та / або місце проведення загальних зборів учасників, про порядок денний загальних зборів учасників та / або зміни до нього). У постанові КГС ВС від 02. 05. 2018 р. у справі № 905/1076/17 зроблено висновок, що для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства з вказаних вище підстав необхідно також встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства [6].

Позбавлення учасника товариства можливості взяти участь у загальних зборах полягає у неповідомленні учасника товариства про час, місце та порядок денний проведення загальних зборів, прийняття оспорюваного рішення за його відсутності, без урахування конфлікту інтересів, якщо такий має місце між учасниками, що передбачено постановою КГС ВС від 11. 09. 2018 р. у справі № 911/3872/17 [7]. У постанові КГС ВС від 06. 02. 2020 р. у справі № 906/307/19 зазначено, що права учасника (акціонера) товариства можуть бути визнані порушеними, якщо він не зміг взяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо [5]. У постанові від 16. 12. 2020 р. у справі № 910/14910/18 КГС ВС дійшов висновку, що порушення вимог Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та статуту ТОВ, порушення прав позивача на участь у загальних зборах та управління справами товариства, внаслідок неповідомлення позивача про проведення загальних зборів учасників товариства є підставами для визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ [12].

На практиці обраний особою, що скликає загальні збори учасників товариства, спосіб повідомлення про їх проведення повинен забезпечити реальне персональне повідомлення учасника і

не бути лише формальним направленням такого повідомлення. У разі заперечення учасником факту повідомлення його з боку товариства про проведення загальних зборів обов'язок доказування обставин повідомлення позивача про проведення загальних зборів покладається на відповідача як особу, рішення органу управління якої оспорується [5, с. 81].

Із загальних підстав виокремлено безумовні підстави визнання загальних зборів учасників юридичної особи недійсними, як такі, що пов'язані з порушенням прямих вказівок закону [3, с. 104]. В узагальненій судовій практиці наведено наступні безумовні підстави: – прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів або у разі неможливості встановлення наявності кворуму (ст. ст. 41, 42 Закону України «Про акціонерні товариства», ст. 15 Закону України «Про кооперацію»); – прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства (ч. 6 ст. 42 Закону України «Про акціонерні товариства»); – прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного, на розгляд яких не було отримано згоди усіх присутніх учасників на загальних зборах (ч. 5 ст. 61 Закону України «Про господарські товариства»); – відсутність протоколу загальних зборів ТОВ (ч. 6 ст. 60 Закону України «Про господарські товариства»); – відсутність протоколу загальних зборів АТ, підписаного головою і секретарем зборів (ст. 46 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Враховуючи нові підходи до правового регулювання порядку скликання і проведення загальних зборів учасників, що визначені Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2], актуальними безумовними підставами для визнання рішень загальних зборів учасників ТОВ є прийняття загальними зборами рішень з питань, не включених до порядку денного, на розгляд яких не було отримано згоди усіх присутніх учасників на загальних зборах та відсутність протоколу загальних зборів ТОВ [4, с. 185]. Для прикладу, у Постанові КГС ВС від 23.05.2018 р. у справа № 914/1567/17 зазначено, що неповідомлення учасника товариства про прийняття загальними зборами рішень з

питань, не включених до порядку денного загальних зборів товариства, є безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників [6]. Згідно ч. 5 ст. 33 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» рішення з питань, не включених до порядку денного загальних зборів учасників, приймається лише за умови, що у них беруть участь всі учасники товариства, які одностайно надали згоду на розгляд таких питань [2]. Враховуючи наведене, безумовною підставою визнання рішення загальних зборів учасників ТОВ є прийняття рішень загальними зборами з питань, не включених до порядку денного, на розгляд яких не було отримано згоди усіх учасників товариства, які мали б одностайно надати згоду на розгляд таких питань.

Щодо такої безумовної підстави, як відсутність протоколу загальних зборів учасників ТОВ, то з урахуванням ч. 4 ст. 33 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», згідно якої на загальних зборах учасників ведеться протокол, який підписує голова загальних зборів учасників або інша уповноважена зборами особа [2], вказану підставу варто викласти у формі «відсутність протоколу загальних зборів учасників ТОВ, підписаного головою зборів або іншою уповноваженою зборами особою».

Щодо інших безумовних підстав визнання рішень загальних зборів учасників ТОВ недійсними, то з урахуванням нових підходів до регулювання Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», можна виокремити: прийняття рішень загальних зборів за відсутності належної кількості голосів учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань (ч. 2 ст. 34); прийняття рішень загальних зборів учасників товариства шляхом опитування з тих питань, щодо яких законом або статутом заборонено приймати рішення у такий спосіб (ст. 36). Однак з приводу вказаних підстав визнання рішень загальних зборів учасників ТОВ недійсними поки що відсутні судові узагальнення.

Разом із тим не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів господарського

товариства, є підставою для визнання недійсними прийнятих на них рішень. Встановлення окремих порушень під час скликання і проведення загальних зборів учасників не призводить до обов'язкового визнання недійсним рішення таких зборів. Наприклад, відсутність доказів повідомлення учасника про скликання загальних зборів учасників не є підставою для визнання недійсними рішень таких зборів, якщо буде встановлено присутність учасника (його представника) на оспорюваних загальних зборах.

Поряд з цим, навіть якщо учасник (акціонер) був присутній на загальних зборах юридичної особи, але не зміг завчасно належним чином підготуватися до розгляду порядку денного, таке рішення належить визнавати недійсним. У постанові КГС ВС від 14. 05. 2020 р. у справі № 910/3722/18 зазначено, що своєчасне і належне повідомлення учасника товариства про скликання загальних зборів є важливим для формування волі при прийнятті рішень загальними зборами, аби кожен з учасників міг належним чином підготуватися і сформулювати своє бачення щодо питань, які розглядаються на зборах, та повноцінно взяти участь у їх обговоренні. Для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника товариства і з'ясувати дотримання порядку скликання загальних зборів, зокрема щодо належного повідомлення позивача про такі збори, а також щодо відповідності питань порядку денного зборів питанням порядку денного, які перелічені в отриманому учасником запрошенні на загальні збори учасників товариства [9].

Ще І. М. Галіяна зазначає, що правом на оскарження рішень органів господарського товариства, в тому числі загальних зборів учасників, можуть скористатися виключно учасники господарського товариства як носії суб'єктивних корпоративних прав. Тобто особа, втративши статус учасника господарського товариства, автоматично втрачає право вимагати визнання недійсними рішень органів управління товариства. Відповідно, оскаржити рішення органу управління товариства може лише особа, яка є учасником господарського товариства як на момент прийняття оскаржуваного рішення, так і на момент розгляду судом відповід-

ного позову [1, с. 65]. Тому недотримання вимог закону та статуту товариства під час скликання і проведення загальних зборів учасників ТОВ не може визнаватися порушенням прав тих осіб, які не є учасниками товариства.

Висновки. Таким чином, на основі аналізу судової практики встановлено, що для задоволення позову учасника ТОВ про визнання рішення загальних зборів недійсним необхідно встановити факт порушення корпоративних прав та інтересів такого учасника товариства і з'ясувати спосіб порушення порядку скликання та проведення загальних зборів учасників. Окрім того, право на оспорування рішення загальних зборів учасників ТОВ у таких випадках має особа, яка є учасником господарського товариства як на момент прийняття оскаржуваного рішення, так і на момент розгляду судом відповідного позову.

1. *Галіян І. М. Визнання недійсними рішень органів управління господарським товариством як спосіб захисту корпоративних прав. Підприємство, господарство і право. № 5. 2020. С. 63 – 68.*
2. *Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» № 2275-VIII від 06. 01. 2018 р. зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>*
3. *Корпоративні спори: правові позиції Верховного Суду України та коментарі науковців. / [І. В. Спасибо-Фатєєва, Г. О. Вронська та ін.]; за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2019. 280 с.*
4. *Науково-практичний коментар Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» / [В. А. Васильєва, В. В. Луць, Л. В. Сіщук та ін.]; за заг. ред. В. А. Васильєвої. Харків: Право, 2020. 336 с.*
5. *Огляд за результатами вивчення практики розгляду Верховним Судом справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів. Рішення, внесенні до ЄДРСР за 2020 рік. 155 с.*
6. *Огляд за результатами вивчення судової практики розгляду господарськими судами справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів. Правові узагальнення Касаційного господарського суду Верховного Суду України за період з 01.01.2018 р. по 30.11.2018 р. 101 с.*
7. *Постанова КГС ВС від 11. 09. 2018 р. у справі № 911/3872/17. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kgs_vp_vid_11_09_2018_roku_u_spravi_911_3872_17/*

8. *Постанова КГС ВС від 12. 04. 2018 р. у справі № 922/2688/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73441777>*
9. *Постанова КГС ВС від 14. 05. 2020 р. у справі № 910/3722/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/89269310>*
10. *Постанова КГС ВС від 27. 02. 2018 р. у справі № 918/92/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72550977>*
11. *Постанові КГС ВС від 06. 02. 2020 р. у справі № 906/307/19. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kgs_vp_vid_06_02_2020_roku_u_spravi_906_307_19/*
12. *Постанові КГС ВС від 16. 12. 2020 р. у справі № 910/14910/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93624159>*

Січук Л. В. Визнання недійсними рішень загальних зборів учасників ТОВ

У статті розглянуто підстави визнання рішень загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю недійсними. Визначено, що нормативне регулювання поняття, підстав недійсності та правових наслідків недійсності рішення загальних зборів учасників ТОВ відсутнє. На основі аналізу судової практики встановлено, що рішення загальних зборів учасників ТОВ є актом ненормативного характеру (актом індивідуальної дії), спрямованого на настання правових наслідків для учасників корпоративного правовідношення, у зв'язку з чим такі рішення не є ні односторонніми правочинами, ні договорами.

Розглянуто загальні та безумовні підстави визнання рішень загальних зборів учасників ТОВ недійсними. Встановлено, що для задоволення позову учасника ТОВ про визнання рішення загальних зборів недійсним необхідно встановити факт порушення корпоративних прав та інтересів учасника товариства і з'ясувати дотримання порядку скликання та проведення загальних зборів учасників.

На основі аналізу норм Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» визначено, що безумовними підставами визнання рішень загальних зборів учасників ТОВ недійсними є: 1) прийняття рішень загальних зборів за відсутності належної кількості голосів учасників товариства, які мають право голосу з відповідних питань (ч. 2 ст. 34); 2) прийняття рішень загальних зборів учасників товариства шляхом опитування з тих питань, щодо яких законом або статутом заборонено приймати рішення у такий спосіб (ст. 36); 3) прийняття рішень загальними зборами з питань, не включених до порядку денного, на розгляд яких не було отримано згоди усіх учасників товариства, які мали б одностайно надати згоду на розгляд таких питань (ч. 5 ст. 33); 4) відсутність протоколу загальних зборів учасників ТОВ, підписаного головою зборів або іншою уповноваженою зборами особою (ч. 4 ст. 33). Однак з приводу зазначених підстав визнання рішень загальних зборів учасників ТОВ недійсними поки що відсутні судові узагальнення.

Ключові слова: загальні збори учасників, корпоративні права, право на участь, підстави недійсності, корпоративні спори.

Sishchuk L. Invalidation of decisions of the general meeting of participants of LLC

The article considers the grounds for invalidating the decisions of the general meeting of participants of the limited liability company. It is determined that the normative regulation of the concept, grounds for invalidity and legal consequences of invalidity of the decision of the general meeting of participants of the LLC is absent. Based on the analysis of case law, it is established that the decision of the general meeting of participants of the LLC is an act of non-normative nature (act of individual action) aimed at the occurrence of legal consequences for participants in corporate relations, therefore, such decisions are neither unilateral transactions nor agreements.

The general and unconditional grounds for recognizing the decisions of the general meeting of participants of the LLC as invalid are considered. It is established that in order to satisfy the claim of the participant of the LLC to declare the decision of the general meeting invalid, it is necessary to establish the fact of violation of corporate rights and interests of the participant and clarify compliance with the procedure for convening and holding general meetings.

Based on the analysis of the norms of the Law of Ukraine «On Limited and Additional Liability Companies» it is determined that the unconditional grounds for recognizing the decisions of the general meeting of participants of the LLC as invalid are: 1) making decisions of the general meeting in the absence of an adequate number of votes of the company's participants who have the right to vote on relevant issues (Part 2 of Article 34); 2) making decisions of the general meeting of participants of the company by polling on those issues on which the law or the statute prohibits to make decisions in this way (Article 36); 3) decision-making by the general meeting on issues not included in the agenda, for consideration of which the consent of all participants of the company was not obtained, who should have unanimously agreed to consider such issues (Part 5 of Article 33); 4) the absence of the minutes of the general meeting of participants of the LLC, signed by the chairman of the meeting or another person authorized by the meeting (Part 4 of Article 33). However, there are no court generalizations on the above grounds for recognizing the decisions of the general meeting of participants of the LLC as invalid.

Key words: general meeting of participants, corporate rights, right to participate, grounds for invalidity, corporate disputes.

Стасів А.П.

ІННОВАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

УДК 347.4

Постановка проблеми. Інновації та відносини, які виникають, змінюються і припиняються щодо них пронизують станом